

Oogkleppen op in het Berlijn van de jaren dertig

Vierentwintig was de Engels-Amerikaanse schrijver Christopher Isherwood (1904-1986) toen hij in 1929 voor het eerst naar Berlijn ging, op bezoek bij zijn vriend en collega W.H. Auden. Het was tussen Christopher en Berlijn liefde op het eerste gezicht. Na een wat ingewikkelde ontstaansgeschiedenis resulteerde zijn oorspronkelijke plan om een grote Berlijnse roman te schrijven in de nu opnieuw uitgegeven twee boeken *Meneer Norris neemt de trein* en *Afscheid van Berlijn*.

Afscheid van Berlijn, de beroemdste van de twee, later bron van de Broadway-musical *Cabaret*, heeft als ondertitel 'Roman in verhalen'. 'Een bruikbare pop voor een buikspreker', zo noemt Isherwood zijn alter ego in het voorwoord bij de roman. De zes verhalen gaan over ontmoetingen van Isherwood in Berlijn en op het eiland Rügen. Zo schrijft hij over de Engelse Sally Bowles die actrice wil worden maar vooral leeft van scharrels die in haar onderhoud voorzien. Verder de familie Nowak die op een schimmelige zolder woont, later de Joodse familie Landauer die juist op stand leeft. Isherwood beziet allerlei kanten van de samenleving en maakt overal vrienden.

Hemzelf leer je vooral kennen door de reacties van anderen, want Isherwood is als 'een fototoestel waarvan

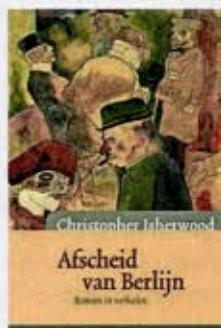
de sluiters openstaat, volkomen passief, ik leg vast, denk niet'. Haarscherp treft hij inderdaad uiterlijk en innerlijk van zijn omgeving. Samenhang hebben de verhalen door de terugkeer van bepaalde personages, maar zeker ook door de thematiek.

De meeste personages zijn druk met hun eigen kleine wereldje, terwijl we de jaren dertig schrijven – het rommelt in Duitsland. Plots is er hier en daar in een zee van alledaagsheid een venijnige antisemitische opmerking. Op zulke momenten is Isherwood meer dan een camera. Zijn afkeer van het nazisme is duidelijk. En toch mag hij al die mensen die in zijn leven opduiken, hij beziet ze met een mengeling van verwondering en mededogen.

Hoe verder het boek vordert, hoe groter de dreiging. In het laatste verhaal bereidt Isherwood zijn afscheid van Berlijn voor, tot groot verdriet van zijn hospita Frl. Schröder. 'Het heeft geen zin [...] over politiek te praten. [...] Duzenden mensen als Frl. Schröder passen zich aan. Tenslotte zijn zij, welke regering er ook aan de macht is, gedoemd in deze stad te leven.'

Afscheid van Berlijn is nog even leesbaar, en even relevant. De neiging van de mens om oogkleppen op te doen tegen het wentelen van de wereld, is van alle tijden.

Elizabeth Kooman

Christopher Isherwood
Afscheid van Berlijn.
Roman in verhalen
(*Goodbye to Berlin*)
Vert. Willem van Toorn Schokland;
200 blz. €23